

3

Historia i terażniejszość organów Filharmonii Opolskiej im. Józefa Elsnera

The history and the present of the organ of the Opole Philharmonic Hall

Marzena Rosińska

ORCID: 0000-0001-5324-2415

FILHARMONIA OPOLSKA

IM. JÓZEFA ELSNERA W OPOLU

ABSTRACT

This article presents the history of the construction of the concert organ located in the Opole Philharmonic Hall building, as well as the assessment of its condition for the sake of further concert activities. The text includes the detailed information regarding the instrument construction and its technical characteristics. The article also presents the technical condition of the organ over the past years, as well as the description of the repair work required to be performed at the present time in order to preserve the instrument in its best possible condition for the coming future.

1. Budynek Filharmonii Opolskiej

Początek działalności koncertowej Filharmonii Opolskiej datuje się na 1952 r., kiedy to powstała Opolska Orkiestra Symfoniczna, przemianowana w 1972 r. na Państwową Orkiestrę Symfoniczną. W 1969 r. otrzymała ona imię Józefa Elsnera — pochodzącego z pobliskiego Grodkowa kompozytora i nauczyciela m.in. Fryderyka Chopina. Przez 25 lat swej działalności orkiestra nie miała własnej siedziby. Większość koncertów odbywała się w sali koncertowej Państwowej Szkoły Muzycznej. Ostatecznie uznano, że najlepszym miejscem na siedzibę najważniejszego „domu muzyki” w Opolu będzie ówczesny budynek miejskiego Teatru im. Juliusza Słowackiego, zbudowanego na zgliszczach XIX-wiecznego hotelu *Forms*. Nieprzypadkowo zresztą, gdyż w budynku Teatru po 1949 r. koncertowała już Mała Orkiestra Symfoniczna pod dyrekcją Rudolfa Maliszewskiego, przekształcona później w zespół przy Państwowym Teatrze Ziemi Opolskiej. Decyzją Miejskiego Zarządu Gospodarki Terenami przy Urzędzie Miejskim w Opolu Filharmonia otrzymała budynek byłego Teatru na swoją siedzibę 15 października 1977 r. Stan budynku został określony jako zły, rozpoczęto zatem prace nad przebudową gmachu.

Teatr Ziemi Opolskiej (1949)

Nową salę koncertową zainaugurowano dopiero w maju 1990 r. Ówcześni dyrektorzy – Mieczysław Bucik i Marek Tracz – zwracali uwagę, że „problemów w trakcie budowy mieliśmy rzeczywiście sporo. Przewinięło się tu przecież mnóstwo wykonawców, tylko w ostatnich pięciu latach aż 37 firm: państwowych spółdzielczych i prywatnych”. Ostatecznie Opole zyskało dwie sale koncertowe: „Duża, dla 400 widzów, i mała, kameralna, w której jest 100 miejsc. Najważniejsza w nich jest wszakże nie szata zewnętrzna, nie estetyka – choć ona rzeczywiście jest imponująca – lecz akustyka. Oceniamy ją jako wręcz wspaniałą, a zgodni są z nami w tym względzie również specjaliści od fonii” (M. Tracz, M. Bucik, J. Szczupał 1990: 2–5). Budynek cieszył oko współczesnych, czego dowodem jest nagroda Mister Opolszczyzny województwa opolskiego 1989–1990 przyznana przez władarzy w uznaniu za walory estetyczne gmachu.

Już w trakcie budowy nowej sali na zamontowanie czekały zakupione w 1980 r. organy niemieckiej firmy *Sauer*, których historia jest ściśle związana z samym budynkiem i zawirowaniami, jakie przez lata towarzyszyły rozbudowie tej instytucji.

2. Historia budowy organów Filharmonii Opolskiej

O tym, że muzyka organowa była dla Filharmonii Opolskiej bardzo ważnym elementem działalności od samego początku istnienia orkiestry, świadczą liczne koncerty organowe, odbywające się jeszcze w latach 80. i 90. w sali koncertowej Państwowej Szkoły Muzycznej w Opolu. Po przejęciu budynku Teatru w 1977 r. rozpoczęto rozmowy na temat sprowadzenia nowego instrumentu mającego zająć całą przestrzeń z tyłu sceny. Zamówienie złożono dwa lata później w znanej firmie *Sauer* z Frankfurtu nad Odrą. Realizacja zamówienia zajęła

kolejny rok. Ostatecznie sześćdziesięcotonowa przesyłka została sprowadzona do Opola w 1980 r. Niestety, pomieszczenie, w którym miał się znaleźć instrument, nadal nie było gotowe. Poszczególne elementy organów zostały rozpakowane i złożone na zapleczu sceny. Przedłużające się prace nad nowym budynkiem zaprzepaściły szansę na ich szybki montaż. Olbrzymi instrument, którego sama konstrukcja stalowa waży 5 ton, tylko zawadzał kolejnym ekipom remontowym (*Organy Koncertowe Filharmonii Opolskiej* 1996: 5). Organy popadły w zapomnienie na kilkanaście lat, dopiero po inauguracji sali koncertowej, w maju 1990 r., można było myśleć o instalacji zalegającego mechanizmu i piszczałek. Czas i odbywające się prace remontowe odcisnęły, niestety, ślad na instrumencie. Dyrektor Mieczysław Bucik rozpoczął intensywne poszukiwania środków na rekonstrukcję organów. Problemem stała się również nowa wycena ich montażu, gdyż po tak długim okresie wygasły wszelkie gwarancje. Kosztorys firmy *Sauer* opiewał teraz na ponad 200 tys. DM. Kolejne spotkania ze sponsorami nie przynosiły oczekiwanych rezultatów. Na jednym z nich Urszula Spyrkowska zaproponowała, aby piszczałki wykorzystać jako symboliczne cegiełki i „sprzedawca” je po jednej sztuce, próbując w ten sposób zbierać potrzebną sumę pieniędzy (U. Spyrkowska 1996: 6–7). Dzięki tej społecznej inicjatywie w 1994 r. zawiązał się Społeczny Komitet Budowy Organów, zrzeszający melomanów Filharmonii zaangażowanych w zbiórkę pieniędzy. Oficjalne prace nad montażem instrumentu rozpoczęły się po zakończeniu sezonu 1993–1994. Program koncertowy z czerwca 1994 r. nawołuje:

3 maja 1994 r. obchodziliśmy czwartą rocznicę oddania do użytku pięknego gmachu naszej Filharmonii. Zapewne nie wszyscy wiedzą, że do pełnego wyposażenia Sali koncertowej brakuje organów. Właściwie one są, tyle, że rozłożone i składowane na zapleczu sali. (...)

Toteż dla sprawy montażu organów zawiązał się Społeczny Komitet, który apeluje do Państwa wielkoduszności i hojności. Zafundujmy naszej Filharmonii jedyne koncertowe organy na Opolszczyźnie!

Nie idzie tu o anonimowe datki. Każda z 3526 piszczałek ma ustaloną cenę, a ofiarodawca staje się kupującym, otrzyma imienny dowód wpłaty, a następnie „świadcstwo własności”. To świadectwo może być rodzinną pamiątką, prezentem dla naszych dzieci i wnuków i dowodem na to, że rodzic czy dziadek uczestniczył żywo w przedsięwzięciach kulturalnych swojego miasta i regionu.

(...) Niech dzięki nam wszystkim zagrają nam nasze organy! (Społeczny Komitet Budowy Organów 1994).

Szczęśliwym trafem Józef Chudalla, sprawujący w tym czasie opiekę nad remontami organów w diecezji opolskiej, polecił dyrekcji Filharmonii czeskiego organmistrza Vladimira Grygara z Prostějova, który wykonywał już prace remontowe organów w opolskiej katedrze. Nowa wycena prac była o połowę niższa od wyceny firmy niemieckiej, dzięki czemu plan ich budowy nabrał realnych kształtów. Instrument należało nie tylko zamontować, ale konieczna okazała się rekonstrukcja elementów zniszczonych podczas składowania. Dodatkowo zatem odbudowano prospekt oraz wymieniono podzespoły elektryczne i filce (R. Pośpiech 1996: 37).

W 1995 r. nadal nie było wiadomo, kiedy organy zabrzmią w opolskiej Filharmonii. Komitet zebrał już w tym czasie 1,5 mld zł, ale, jak przekazywał dyrektor Janusz Powolny, nadal brakowało 1 mld (J. Powolny 1995: 208). Pieniądze napływały z różną częstotliwością, i pomimo tego, iż Komitet zebrał ogromną część potrzebnej kwoty, w pewnym momencie dotarł do ściany niewypłacalności. Kontrakt trzeba było ratować kredytem (U. Spyrkowa 1996, 6–7). Ostatecznie prace udało się zakończyć w 1996 r., a uroczysta inauguracja została zaplanowana razem z koncertem inauguracyjnym cały sezon artystyczny 20 września. Koncert powtórzono dzień później, a oba wykonano przy pełnej widowni. Pierwsze dźwięki, na zamontowanych po szesnastu latach organach, zagrał Julian Gembalski, wykonując *Toccatę i fugę d-moll* BWV 565 Jana Sebastiana Bacha. Pozostałą część wieczoru wypełniła muzyka z towarzyszeniem Orkiestry Filharmonii Opolskiej pod dyrekcją Janusza Powolnego. Wykonano *Koncert organowy* Francisca Poulenca oraz *II Symfonię c-moll* op. 78 Camilla Saint-Saënsa, znaną również pod nazwą *Symfonia organowa*.

Julian Gembalski podczas koncertu inauguracyjnego organy 20 września 1996 r.

W sezonie artystycznym 1996/1997 zaplanowano liczne wydarzenia prezentujące nowy instrument. Do udziału w recitalach i koncertach z towarzyszeniem orkiestry zaproszono czołowych polskich organistów, m.in.: Juliana Gembalskiego, Andrzeja Chorościńskiego, Marka Kudlickiego, Maurycygo Merunowicza, Romana Peruckiego, Józefa Serafina czy Marka Toporowskiego (R. Pośpiech 1997: 248).

Ten podniosły moment, finalizujący wieloletnie starania o to, by Filharmonia Opolska oraz jej melomani mogli cieszyć się wspaniałymi organami koncertowymi, to jednak nie koniec perypetii związanych z tym instrumentem.

3. Organy Filharmonii Opolskiej – działalność koncertowa

10 lipca 1997 r., tuż po zakończeniu sezonu w Filharmonii Opolskiej, Opolem targnął żywioł, który znany nam jest obecnie jako „powódź tysiąclecia”. Budynek Filharmonii, który znajduje się tuż nad starym korytem Odry, zwanym potocznie Kanałem Młynówka, tak jak większość budynków w centrum Opola został zalany. Najniższe poziomy, obejmujące piwnicę i podscenie, znalazły się pod wodą. Z relacji muzyków i pracowników wiemy, jak trudne dla instytucji stały się kolejne miesiące. Budynek należało osuszyć, a zniszczone pomieszczenia poddać renowacji, natomiast same organy, narażone na oddziaływanie wilgoci, straciły strój i wymagały kolejnych napraw. Bardzo trudno znaleźć też dokumentację z tego okresu. Część zapewne uległa zniszczeniu podczas samej powodzi, a pośpiech i ogrom prac, jakie należało wykonać, stały się priorytetem dla przywrócenia działalności koncertowej w nadchodzącym sezonie. Jedynymi źródłami niosącymi informacje z lat 1997–1998 są zarchiwizowane programy i plakaty Filharmonii Opolskiej, w których możemy prześledzić, kiedy organy znów włączono do planów koncertowych.

We wrześniu i październiku 1997 r. planowane recitale organowe odbyły się w katedrze Podwyższenia Krzyża Świętego, natomiast w samej Filharmonii odbywały się tylko koncerty symfoniczne z udziałem orkiestry. Jednak już w kolejnym sezonie artystycznym, który dla samej instytucji był znaczący, gdyż rozpoczęto proces przechodzenia Filharmonii spod opieki państwa pod skrzydła Samorządu Województwa Opolskiego, czytamy wypowiedź Wiesława Sierpińskiego – nowego dyrektora naczelnego: „Gmach Filharmonii wypiękniał i został zmodernizowany. Komfort przeżywania muzyki w jego salach podniesie nowo uruchomiona klimatyzacja i nowoczesne oświetlenie, a odbudowane organy wzbogacą repertuar o kolejne dzieła” (W. Sierpiński 1998: 1). W programie tym zaplanowano cały cykl recitalów organowych, odbywających się w niedzielne popołudnia.

Filharmonia Opolska rozpoczęła sezon 1999–2000 z nowym dyrektorem artystycznym – Bogusławem Dawidowem. W sezonie tym niedzielne koncerty organowe zostały nazwane „Niedziela z Mistrzem”. Odbyły się wówczas trzy takie koncerty, a w kolejnym sezonie już tylko jeden. W listopadzie 2001 r. Filharmonia gościła Waldemara Krawca, który podczas swojego recitalu prezentował twórczość Moritza Brosiga w ramach V Festiwalu Kompozytorów Śląskich. W programie koncertu symfonicznego 15 marca 2002 r. pojawiło się *Adagio na orkiestrę i organy* Tomaso Albiniego w wykonaniu Elżbiety Kaszyckiej-Kowalczyk i Orkiestry Filharmonii Opolskiej pod dyrekcją Marka Tracza. Tydzień później natomiast, w ramach Opolskich Dni Muzyki Oratoryjnej i Pasyjnej, prezentowana była twórczość Jana Sebastiana Bacha i Mieczysława Surzyńskiego w wykonaniu opolskich Filharmoników oraz organisty — Przemysława Kapituły, pod dyrekcją Bogu-

sława Dawidowa. W listopadzie 2002 r. organy zabrzmiały w koncercie poświęconym twórczości Wojciecha Kilara.

Kolejne lata przyniosły nowe plany rozbudowy budynku Filharmonii Opolskiej. Pierwszy etap dotyczył powiększenia widowni w sali koncertowej. Działo się to w sezonie artystycznym 2005–2006. Zaplanowane koncerty odbywały się wówczas głównie poza gmachem Filharmonii. W sezonie 2006–2007 filharmonicy powrócili do budynku, świętując 55-lecie działalności instytucji. Jak wynika z notatek pracowników, w trakcie tego sezonu odbyły się dwa recitale organowe.

Drugi etap rozbudowy budynku Filharmonii Opolskiej przypada na lata 2011–2012. Jest to kolejny sezon, w którym cały zespół Filharmonii opuścił budynek, a planowane koncerty gościły w salach całego województwa. Prace remontowe obejmowały zarówno rozbudowę już istniejących poziomów budynku, jak i dobudowanie kolejnego piętra powyżej dachu sali koncertowej. Prace odbywające się na terenie Filharmonii miały również spory wpływ na znajdujące się w niej organy. Pomimo prób zabezpieczenia instrumentu, kurz i brak utrzymanej na odpowiednim poziomie temperatury dały się we znaki poszczególnym elementom instrumentu. Już po pierwszym etapie rozbudowy organy wymagały coraz częstszych interwencji. Podczas niektórych koncertów niestety nie zabrzmiały, a ich partię przejmowały wypożyczone instrumenty. Taki stan rzeczy utrzymał się do 2016 r. Organy udało się przywrócić do koncertowej formy w listopadzie, aby wykonać *Symfonię organową* Saint-Saënsa. Jasnym stało się już wówczas, że instrument wymagał gruntowniejszego remontu. Obecny dyrektor — Przemysław Neumann nie rezygnuje jednak z repertuaru organowego, starając się utrzymać formę najokazalszego instrumentu w sali koncertowej Filharmonii Opolskiej. Organy były głównym bohaterem cyklu zatytułowanego „W starym kinie”, podczas którego prezentowano projekcje starych, niemych filmów na wielkim ekranie w sali koncertowej, z muzyką improwizowaną na żywo przez młodego, lecz wyjątkowo utalentowanego organistę — Karola Mossakowskiego. Pomimo zakłóceń w planach koncertowych, jakie spowodowała pandemia COVID-19 w 2020 r., również w jego wykonaniu zabrzmiał ostatecznie w listopadzie 2021 r. *Koncert na organy, kotły i smyczki g-moll* Francisa Poulenca. Tradycją stały się także coroczne koncerty organowe, inaugurujące nowy rok szkolny, w wykonaniu uczniów i nauczycieli Diecezjalnego Instytutu Muzyki Kościelnej w Opolu.

Jeszcze w 2021 r. dyrekcja Filharmonii Opolskiej zleciła zbadanie stanu technicznego oraz sporządzenie kosztorysu prac remontowych organów w sali koncertowej. Obecnie trwają starania dotyczące zebrania odpowiednich środków finansowych do ich realizacji.

4. Charakterystyka i dyspozycja organów Filharmonii Opolskiej

Organy Filharmonii Opolskiej wyprodukowane zostały w 1980 r. jako opus 2116 przez firmę *VEB Frankfurter Orgelbau Sauer*. Zostały zmontowane przez czeskiego organmistrza Vladimira Grygara w 1996 r. Instrument posiada wolno stojący, umieszczony centralnie

kontuar z trzema manualami, obejmującymi skalę od C do c⁴, oraz klawiaturę pedałową, obejmującą skalę od C do f¹. Sama traktura gry jest mechaniczna, jednak organy posiadają elektroniczne programowanie głosów. 48 głosów imituje instrumenty orkiestry symfonicznej, z wyjątkiem instrumentów klawiszowych (fortepian, klawesyn). Organ posiada 3526 piszczałek typu językowego i wargowego, osadzonych w 9 wiatrownicach typu zasuwowo-klapowego. Największa piszczałka drewniana ma 8 m długości, natomiast metalowa — 5 m długości. Najmniejsza metalowa piszczałka ma zaledwie 9 mm. Piszczałki metalowe zbudowane są ze stopu ołowiowo-cynkowego. Do budowy drewnianych piszczałek użyto drewna sosnowego i dębowego. Wydajność dmuchawy ustalono na 40 m³ powietrza na minutę. Do budowy instrumentu wykorzystano takie materiały, jak: stal, miedź, ołów, srebro oraz drewno — sosna, świerk, dąb, buk, mahoń, heban, orzech kaukaski.

Całkowita waga instrumentu to 60 ton. Do montażu użyto 30 km przewodów elektrycznych. Głośność wewnątrz organów może dochodzić do 130 dB, a na widowni – do 90 dB.

Organ posiada stałą, oddzielną klimatyzację, zapewniającą temperaturę 20–22°C i wilgotność utrzymaną na poziomie 38–48%.

Dyspozycja:

Manual I (Hauptwerk)	Manual II (Brustwerk)	Manual III (Schwelwerk)	Pedał
Pommer 16'	Holzgedackt 8'	Bordun 16'	Prinzipalbass 16'
Prinzipal 8'	Quintadena 8'	Prinzipal 8'	Subbass 16'
Gedacktflöte 8'	Prästant 4'	Rohrgedackt 8'	Gedacktbass 16'
Gemshorn 8'	Rohrflöte 4'	Salizional 8'	Quintbass 10 2/3'
Oktave 4'	Oktave 2'	Schwebung 8'	Oktavbass 8'
Kleingedackt 4'	Terz 1 3/5'	Oktave 4'	Grossgedackt 8'
Quinte 2 2/3'	Quinte 1 1/3'	Spitzflöte 4'	Hohlflöte 4'
Oktave 2'	Gemshorn 1'	Nasat 2 2/3'	Hintersatz 5 f. (fach.)
Zink 5-6 f. (3 fach.)	Scharf 4 f. (fach.)	Waldflöte 2'	Posaune 16'
Mixtur 5-6 f. (fach.)	Holzregal 8'	Terz 1 3/5'	Bombarde 8'
Zimbel 3 f. (fach.)		Oktävlein 1'	Trompete 4'
Trompete 8'		Mixtur 5-7 f. (fach.)	
		Dulzian 16'	
		Franz. Trompete 8'	
		Oboe 8'	

Pozostałe włączniki:

- 6 połączeń: I-P – II-P – III-P – II-I – III-I – III-II
- Piano
- Tutti
- 4 wolne kombinacje
- 2 kombinacje pedału
- Crescendo
- Tremolo II man.
- oddzielne włączanie głosów językowych.

Podsumowanie

Zawiła historia tego niezwykłego instrumentu, jakim są organy Filharmonii Opolskiej, toczy się już 42 lata. Choć instrument stworzony został po to, by brać czynny udział w działalności koncertowej tej instytucji, nadal pojawia się w programach koncertowych zbyt rzadko, by pokazać pełnię swoich możliwości. Instrument zrosnięty ze ścianami gmachu przez lata odczuwał każde jego drganie, wchłaniał krążące w ścianach płyny i wdychał pyły przetaczających się przez budynek remontów. Pomimo starań dużego grona sympatyków, którym bardzo zależy na kondycji instrumentu, jego losy nadal są niepewne. Ogromnie istotne jest, aby w najbliższym czasie dyrekcji Filharmonii Opolskiej udało się zebrać odpowiednie środki na remont organów. Niech ponownie wraz z harmonijnie płynącymi dźwiękami orkiestry w sali koncertowej Filharmonii Opolskiej zabrmi silne i równe tętno organów, umieszczonych w samym sercu jednej z najważniejszych scen koncertowych województwa opolskiego.

Sala koncertowa Filharmonii Opolskiej, fot. Jarosław Matkowski

BIBLIOGRAFIA

GAJDA R. (2004). *Organy ich historia, budowa i pielęgnacja. Reprint wydania z 1934 roku*. Katowice: Biblioteka Śląska.

POŚPIECH R. (1996). *Nowe Organy w Filharmonii Opolskiej*. „Ruch Muzyczny”, 22, 37.

POŚPIECH R. (1997). *XLV sezon artystyczny Filharmonii Opolskiej*: *Kalendarz Opolski 1996*, Opole: Opolskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe, 246–250 (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

POWOLNY J. (1995). *Nie studiuj entuzjazmu: Kalendarz Opolski 1995*, Opole: Opolskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe, 208 (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

SIERPIŃSKI W. (1998). *Sezon Artystyczny 1998/99. Program*. Opole (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

SPYRKOWA U. (1996). *XLV sezon artystyczny 1996/97. Program*. Opole (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

TRACZ M., BUCIK M., SZCZUPAŁ J. (1990). *Dom pełen muzyki: Inauguracja nowej Sali Koncertowej FO w Opolu 3–6.05.1990* [program koncertowy], Opole, 2–5 (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

DOKUMENTY Z ARCHIWUM FILHARMONII OPOLSKIEJ

Chodź do Filharmonii. Sezon artystyczny 2019/2020. Opole: archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera.

Decyzja Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotycząca przyjęcia projektu: *Dokończenie modernizacji formy zewnętrznej Filharmonii Opolskiej, wraz z elementami usprawnień technicznych*, 20.11.2009.

Dokumentacja własna Działu Organizacji i Promocji Filharmonii Opolskiej im. Józefa Elsnera w latach 1952–2022.

Inauguracja nowej Sali koncertowej (plakat), 3–4.05.1990, Opole: archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera.

Kosztorys naprawy organów firmy VEB Frankfurter Orgelbau „Sauer” opus 2116 DDR Erbaut 1980, Filharmonia Opolska im. Józefa Elsnera, 10.02.2022.

List gratulacyjny Ministra Kultury i Sztuki Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, 3.05.1990 r.

Organy Koncertowe Filharmonii Opolskiej (1996): XXII Opolskie Dni Oratoryjne. Program, Opole, 5 (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

Program koncertowy. Sezon artystyczny 2009/2010. Opole (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

Program koncertowy. Sezon artystyczny 2010/2011. Opole (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

Uchwała przekształcająca Państwową Orkiestrę Symfoniczną im. Józefa Elsnera w Opolu w Filharmonię (1972).

XLIX Sezon Artystyczny 2000/2001. Opole (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

XLVI Sezon Artystyczny 1997/98. Program. Opole (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

XLVIII Sezon Artystyczny 1999/2000. Opole (w archiwum Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera).

SUMMARY

The concert organ located in the Opole Philharmonic Concert Hall was ordered in 1979 from the German company called *Sauer*. The forty-eight-voice instrument was brought to Opole a year later, but due to the ongoing reconstruction of the Philharmonic Hall building, its immediate installation upon delivery was not feasible. Accordingly, the unfolded elements of the instrument were hidden at the backstage. However, no-one expected them to remain there for another sixteen years! In 1994, as a result of the initiative of music lovers affiliated with the Philharmonic Hall, referred to as the Organ Reconstruction Committee, funds began to be collected for the full installation of the instrument.

Since it was impossible to attract a single strategic sponsor, the Organ Reconstruction Committee raised money by selling certificates for particular organ pipes. The largest pipe in the Opole Philharmonic organ measures 8 metres in height, and the smallest one – just 9 mm, so each of the 3,526 pipes had a different corresponding price. Despite the Committee's involvement, the money raised did not cover all the required costs. The Philharmonic Hall obtained the rest of the target amount from loans. For the installation of the organ, the Czech organ builder Vladimir Grygar from Prostějov, who had already carried out essential repair work on the organ in the Opole Cathedral, was hired.

Ultimately, the instrument was installed in 1996. The inauguration ceremony was planned along with the grand concert opening the new artistic season on 20th September. The first sounds played on the organ – installed after sixteen years – were played by Julian Gembalski, performing *Toccata and Fugue in D minor* BWV 565 by Johann Sebastian Bach. The remaining part of the evening was filled with music accompanied by the Opole Philharmonic Orchestra conducted by Janusz Powolny. Francis Poulenc's *Organ Concerto* and Camille Saint-Saëns' *Symphony No. 2 in C minor*, Op. 78, also known as the *Organ Symphony*, were performed.

Unfortunately, merely a year later Opole was hit by the so-called Flood of the Millennium, damaging both the Philharmonic Hall building and the instrument located inside of it. The organ was played again in the artistic season of 1998/1999. In the following seasons, the Opole Philharmonic Hall's concert programs regularly featured organ repertoire, both in recitals and as an accompaniment during concerts with the orchestra. However, the subsequent plans to expand the Opole Philharmonic Hall building disrupted the regularity of the flow of those concerts, and the technical condition of the instrument began to deteriorate again.

Additionally, in 2005 and 2011 the building underwent some further reconstruction work, enlarging the auditorium of the Concert Hall and of the whole building itself. Despite the strong efforts of the successive Directors of the Philharmonic Hall, all the

renovation works did affect the technical condition of the organ again. In the last several years, the instrument has been in need of a major overhaul.

The current Director of the institution – Przemysław Neumann, however, does not give up the organ repertoire, trying to maintain the most magnificent instrument in the Opole Philharmonic Concert Hall in good shape. The organ was the main “protagonist” of a cycle entitled *In old cinema*, during which screenings of old silent films with live music improvised the organ by Karol Mossakowski were presented. The annual organ concerts inaugurating the new school year, performed by the students and teachers of the Diocesan Institute of Church Music in Opole, have also become a solid tradition.

The difficult history of this remarkable instrument – the Opole Philharmonic organ – is already 42 years old. Although the instrument was created to take active part in the institution’s concert activities, it still appears in concert programs too rarely to demonstrate its full potential. This text presents both the remarkable history of the organ situated inside the Opole Philharmonic Hall, its construction, and it also proves the current technical condition of the instrument as well as the scope of the renovation work required to be performed in the coming future to make the instrument sound in its full glory again.

Słowa kluczowe/Keywords:

Filharmonia Opolska • organy • historia • budowa organów
• stan techniczny

Opole Philharmonic • organ • history • organ construction
• technical condition

Marzena Rosińska – born in 1982, since 2009 she has been associated with the Opole Philharmonic Hall, where she currently works as Deputy Head of the Organization and Promotion Department. A singer, a teacher, and the manager of amateur music choirs. She did sing in the choirs of the Wrocław Opera and Opole Philharmonic. Her credits also include a degree in linguistics.

e-mail: marzenarosinska@gmail.com